

GYAKORLÓ ÉPÍTÉSZEZET – EGYETEMI GYAKORLAT

Egyéni kutatás

Kun Tamás, BME Építőművészeti Doktori Iskola, 2015 őszi

Témavezető: Nagy Iván DLA

1. Bevezető

A probléma: tapasztalható egy szakmai gyakorlati hiányérzet, részbeli, eseti megalapozatlanság, legfőképpen a gazdasági, társadalmi és építészeti alapértékek relációjában. A gazdasági értékek a fenntarthatóság, a társadalmi megítélés a szépség fogalmain keresztül közelíthetők meg. Ezt a komplex rendszert csak megfelelő alaptudással lehet magabiztosan véleményezni. Az építészek gyakran kérdőjeleződnek meg akár a döntéshozói körökben, akár eltérő szakmai körökben; az adott válaszok gyakran nem kielégítőek, átfogóak, megalapozottak. Az orvoslás elsősorban az oktatástól várható.

Jelen gondolatmenet ennek a hiánynak a forrását, gyakorlati okait, elemeit keresi. Ennek kifejtésére és átgondolására nyújt általam érdekesnek talált alapot a zürichi ETH professzor Dietmar Eberle: *From city to house – A design theory c.* könyve. A modern építészetből kiindulva a globális háttér folyamatokat elemezve a reakció: az oktatási folyamat kifejtése a téma, mely téma aktuális a BME építészképzésének és lehetséges oktatási szegmenseinek szempontjából is. Véleményem szerint új tantárgy struktúrák kialakításakor a felvázolt szemlélet, és a naprakész, gyakorló építészeti hozzáállás egyfajta hangsúlyként, pólusként szerepelhet.

Detroit, Michigan Színház

„Hogy az alapvető elgondolás láthatóvá váljék a számos átalakulás után, és az egységes egészet tudjon alkotni mind saját magával, mind a környezettel; ebben rejlik az építészet nagy titka.” – *Gottfried Semper*

2. A könyv rövid ismertetése

A szerző az építészet helyzetét értékeli pár kiemelt szempont alapján, ezzel vezetve fel az oktatás fontosságát és lehetséges szerepét. Az általa képviselt oktatási módszert a könyv második felében ismerteti. A tapasztalat szerint ez az oktatási gyakorlat a felvázolt problémákra készíti fel a hallgatókat.

2.1. Tematika

A témát az életminőség javulását eredményező képalkotás vezeti fel. Ehhez mindig társul egy személyes, építész viszonyulás, mely az idők alatt külön mesterséggé formálódott. A szépség ugyanakkor, mint mérce, mindenkié. Ez a mindenkori megítélés alapja. Egy épület azonban olyan technológiák és alrendszerek összessége, mely a szépséggel önmagában nem értékelhető, kifejezhető, de a mindenkori társadalom mégis ezt várja el a tervezőktől. Ez a pillanatnyi érdek téves építészeti alapállításokat szül. Többek között ennek a problémának a feloldása az oktatás feladata, melyre módszert és egyben oktatási gyakorlatot dolgozott ki a zürichi ETH. Az oktatási évet a témát tápláló esszék ismertetése színesíti, úgy mint: Menő konceptualizmus, Építészeti struktúrák, Megjelenés, A programalkotás kihívásai, A beton és a svájci építészet tudatalattisága.

2.2. Kiemelt szempontok

A szépség

Az épített környezet, mint hely a kultúra kivetülése. Az emberek teszik olyanná, amilyen. Ezt lehet szakmai, és lehet 'felhasználói' oldalról is szemlélni. A két oldal egy közös nevező, például az épület esetében a szépség fogalma által kerülhet párbeszédbe. A szépség az, legyen pozitív vagy negatív értelmű, ami egy adott alkotást helyzetbe hozhat. A szépség feltételezi a kulturális és társadalmi megfelelést, és tükröz egyfajta személyes hozzáállást. A hozzáállás pedig egy aktuális divaton és trendeken átívelő, hosszú távú tényező. Építészeti alkotásokat tehet örök életűvé, vagy dönthet romokba akár pár év alatt. Az emberek hozzáállása pedig lényegében az oktatás szintjén alakul ki, vagy ereszt gyökeret.

Erőforrás kezelés

A fejlett társadalmak erőforrás fogyasztása a fejlődés ütemével és az igények megugrásával kimutathatóan a korábbi értékek többszörösére nőtt. Az összes társadalom fejlődését nyomon követve, predesztinálható a természet kimerülése, a társadalmak egyre feszültebb versenye, akár konfliktusa, tehát a katasztrófa. Az építészet vonatkozásában, városaink 'üzemeltetése' a teljes energiafogyasztás 50-60%-át is kiteszi. A cél ennek a fogyasztásnak a jelentős redukálása. A felhasznált anyagok előállításának és beépítésének átgondoltsága,

optimalizálása fontos szegmens. Ugyanakkor, az erre a témára felfűzött iparág sikeres feladatvégzése csupán egy kiegészítője lehet az épület valós rendeltetésével kapcsolatos átgondoltságnak. Az üzemeltetés, a rendeltetés az életciklus léptékében többszörös fogyasztást jelent, mint a megvalósítás eme szelete. Az építészek jelentős többsége a fenntarthatóság jellegéje alatt vezetett információs versenyben elveszik. A környezet kiválasztása, megértése, a terek átgondoltsága, és az elképzelt rendeltetés életciklusa (mely jellemzően nem azonos egy épület életciklusával) komplex látásmódot és a pillanatnyi igényeken túlmutató, hosszú távú perspektívába helyezést igényel.

Tervezési kompetencia, komplexitás

Az első két szempont felvezeti azt a látásmódot, komplex hozzáállást, ami az építész, mint problémamegoldó szerephez már elvártan, automatikusan és hangsúlyozottan társul. Ez nem teljesen azonos a korábbi szereppel. Az idő közben zajló informatikai forradalom, és az újabb és újabb generációk változó alapértékei, elvárásai ezt a problémakezelést egyre nehezebbé teszik. A hamari következtetések és a felületes médiatájékoztatás korában a párhuzamos gondolkodás, az azonnali válaszadás és az alapértékek mentén való tájékozódás, véleményformálás nagyobb hangsúlyt kap, mint valaha. Ezt a kor által megkövetelt építész tulajdonságot a jelenleg még túlnyomó többségben fellelhető, tematikusan felépülő építész képzések nem fejlesztik eléggé. Gyakran tapasztalható értetlenség is a téma kapcsán: a váltásra azért van sürgető szükség, mert a mai generációk már minden tekintetben párhuzamosan gondolkodnak. Ha a kép nem áll össze, az érdeklődés rövid időn belül elmarad, a téma befejezetlenné válik, a forrás megkérdőjeleződik. És ugyanez igaz az építetetői, vagy akár az állami körökre is.

2.3. A módszer, avagy a vizsgált oktatási gyakorlat

Általánosságban: két féléven át egyéni és csoportos feladatok váltják egymást, ahol az egyes feladatokat tematikus szövegek vezetik fel. Minden téma egyszerre két léptékben: a város, és az épület szintjén zajlik. A feladatok alapvető követelményei ismertetésre kerülnek, az oktatási céloknak megfelelően. A feladatok bemutatásához – például digitális látványtervek - egységesített formátumokat követelnek meg, ez teszi lehetővé az azonnali és egzakt összehasonlítást.

A hely kapcsán, a városi lépték megismerésére és prezentálására egy videót kell készíteni. A cél a hangulat és a karakter bemutatása. Az épület szintjén a feladat egy fotomontázs készítése, ahol az adott helyen belül egy ház kiegészítése, vizuális továbbgondolása a téma, egy vagy két tömeggel. Mindkét lépték az építészeti hozzáállás alapköveit fekteti le.

A szerkezet témakör, vagy nevezzük inkább struktúrának, a városi rétegzettség és az épületen belüli felépítettség komplexségét mutatja be. Három különböző telken, csapatokban dolgozva a feladat a városi sűrűség és minőség összehasonlítása a cél, érintve a történelmi, politikai és gazdasági

ismertetőjegyeket is. A ház léptékszintjén a diákok két fős csoportokat alkotnak, és a fő tagoló- illetve tartószerkezetek, valamint a vertikális, horizontális közlekedők, be- és kijáratok tekintetében kell hogy vizsgálódjanak: egy 1:50 léptékű modell építése a cél, ahol a felsorolt problémák, és azok megoldása kéz alatt fekvő problémákká válnak.

A harmadik feladat az első kettőt összesíti. Városi szinten a diákok ismét csoportokban dolgoznak, és 1:500 léptékben beépítési elemzéseket, városelemzést készítenek. Ezen ismertetik a városi működés tervezési vonatkozásait. Ezek után egy meglévő épületet kell alaprajzi és metszeti vetületekben továbbtervezniük, a hely kapcsán megismert preferenciák szerint.

A héj témakörében a környékbeli homlokzatképzések elemzése kerül sorra. Szempont a horizontális és vertikális szerkesztettség, ritmus, szimmetria, hangsúlyok, nyílások mikéntje. A több homlokzatos tartalmú, csoportos munkában elkészítendő elemzés segít az utcakép, a homlokzati kontextus fogalmainak megértésében. Ezt a homlokzati láncot gondolják tovább két fős csoportokban a diákok: egy köztes homlokzat helyére kell egy új homlokzattervet illeszteniük, 1:20-as léptékben. A választott kialakítást egy fotóba illesztett, egységesített látványtechnikával is támogatniuk kell.

Az előző feladatokat kombinálja és egyesíti az ötödik etap. Itt 1:500-as léptékben helyszínrajzot, elemzést, metszeteket, funkcionális alaprajzokat kell kidolgozni. Ezek összesítik az eddigi feladatrészek formai és tartalmi követelményeit, illetve az eddig tanultak komplex használatát várja el.

A második félév a sorban hatodik témával indul. A program értelmezése kapcsán a felvezető Frampton esszé Adolf Loos, Álvaro Siza és Gottfried Semper kijelentéseivel összefonva mélyre ható gondolatokat szül. Ezeket segít felszínre hozni a feladat: az adott városi szöveten belül egy másik épületet, azonos funkcióval kell összehasonlítani a tárgyi épülettel, illetve egy hasonló épületet eltérő funkciótartalommal. Ezek az elemzések segítenek a program – és téralkotás összefüggések közötti eligazodásban. Továbbá, két fős csoportokban kell a hallgatóknak egy kiadott programlistát értékelniük, rendszerezniük, vagy felülbírálniuk, egy megadott szempontsor szerint. A végeredményt egy alaprajz formájában kell prezentálniuk.

A hetedik szakasz az ötödikhez hasonlóan, de már mindkét szinten kizárólag egyéni feladatként, komplex módon összegez, 1:500-as, teljes körű rajzdokumentáció formájában.

Az anyag - felület téma a sor végén kapcsolódik, egy öltöztető, minőségi réteggént. Egyéni feladat egy választott tér vagy térsor 1:50 léptékű modellezése, anyaghasználati elemzése, illetve látványtervi bemutatása. Három nézőpontból kell a tervezett helyiséget a fény, a felület, a minőség koncepcióját hangsúlyozva prezentálni.

A teljes évet lezáró kilencedik, utolsó beadandó dokumentáció az maga a projekt. Az öt különálló témát egységes végformába önti. Ez az egyéni leadás a hetedik feladat dokumentációját bővíti az anyagszerűséget bemutató tervekkel, részletesebb modellel és látványokkal. A rétegzett oktatási logika és az egyre átfogóbb feladatkezelés elvárása az év végére segít a hallgatóknak egy jól átgondolt, és terveikkel témánként alátámasztott épületet felvázolni, és azt prezentáció formájában sikeresen megvédeni.

2.4. Összefoglalás és remények

Az építész szakmagyakorlást a kontinuitás és a változás egyaránt jellemzi. Az összetett feladat, mely az építészetet leírja, megköveteli a több léptékben, egyszerre több szinten való párhuzamos gondolkodást. A dizájn, a kommunikáció és a csapatban dolgozás szintén alapelemek. Az elmúlt évtizedben –az informatikai forradalommal együtt – felgyorsult és bonyolódó tervezési folyamatok sok esetben csak a minőség hátrányára tudnak végbemenni. Az átfogó, komplex gondolkodás úrrá tud lenni ezeken a szövődő folyamatokon, ennek elsajátításában alapja ez az oktatási módszer. A hagyományos, lineárisan felépülő rendszerekkel szemben ez a párhuzamos szemlélet elhelyezi a különböző rétegeket, kommunikációs eszközöket, munkarészeket, és léptékeket a maguk helyén a tervezési skálán, súlyozza azokat, és naprakész kérdésfelvetéseivel, illetve prezentációs követelményeivel igyekszik az összes, kezdő gyakorló építészt 21. századi módon felkészíteni a reagáló tervezésre, gyors helytállásra, tervezői probléma megoldásra.

3. Értelmezés és hazai kontextus

Az építészeti tanulhatóságát a 'racionális, intelligens és átlátható' logika segíti, ezzel a kurzus köztes irányt, egyensúlyt tart az 'építészeti művészet' kontra 'alkalmazott mérnöki munka' kérdéskörben. A kurzuson mindkét oldal egyenlő hangsúllyal szerepel. Ebben az egyensúlyban a szerző az említett komplex feladatokat tárgyalja a mai általános társadalmi és gazdasági értékrend tükrében, és ezek közül kiemelve a fenntarthatóságot, annak valós építészeti értékvonatkozásait tesz javaslatot egy átfogóbb gondolkozásra, egy rétegzettebb alaptudás átadására. Ez a tudás vélhetően a következő 10-15 évben bontakozik majd ki.

Az átadás módja pedig sorsdöntő lehet. A koncentrált és rövid prezentáció napjainkban nélkülözhetetlen, feltétele az érthetőség, ehhez pedig hangsúlyt kell fektetni az előadásmódra, az eszközökre is.

Mi az építészeti fő táplálék forrása? Szűkítve, mik azok az építészet alapképzettségen felüli tényezők, szinte 'diszciplínák', amik mára egyre inkább beépülnek az építészeti – verbális, tervi, vizuális - önmegfogalmazásba? Az aktív kommunikáció, ennek vizuális társaként a virtuális modellezés (és 3D), a kommunikációt segítő építészeti fotózás, költészet, zene, festészet, és a workshop-ok – tehát mindezek átfogó eszmecseréje, az együttműködés

művészete. A felsoroltak közül pár elem már beépült a hazai építész képzések stratégiáiba (pl. Győr, Mesteriskola, Mome).

4. Párhuzamba állítás (részletesebben 2016 tavasz)

Elterjedt jelenség a hazai tervezési kurzusokon a feladatok túlzott tágkörűsége. Egy adott félév célorientált, de ez gyakran magát a folyamatot háttérbe szorítja. Hasznosnak tartom a különbözőképp felépített kurzusok számba vételét, összehasonlítását. Továbbá meg kell jegyezni a gyakran vétett koncepcionális hibákat is, például: az egyes elvégzett feladatokra nincs meg az azonnali visszacsatolás; a diákok a félévek során felületes képet kapnak a szakmai gyakorlatról, így a szakmagyakorlás naprakész problémáit is csak hiányosan és felületesen ismerik meg; a többszintű gondolkodás kihívásai – mint a mindenkori generálépítész sajátja – nincsenek hangsúlyozva; valamint a kölcsönös elvárások miatt az oktatók és hallgatók közötti bizalmi viszony is sok esetben hiányzik.

A BME tervezési tantárgyak (pl. Közép2, Munkahelyek2, de akár a későbbi tárgyak) esetében az előírt formátumok inkább egyféle egyezményes megjelenítési kötelezmények, de egyenként nem tartalmaznak mélyebb kifejtéseket. A tárgy eredmény orientált, de az egyes tervezési fázisok a tapasztalat szerint összemosódnak, a tervezés szempontjai nem elég kifejtettek. A félév ráközelítő jellegű, léptékeket vált, az egyes léptékek felett ugyanakkor kevés időt tölt a hallgató, ezért nem ismert meg azok lényegét, nyelvezetét. Általános tapasztalat, hogy a rendszerszerű oktatási tárgyakat elvégezve a teljes kép nem áll össze a hallgatókban: a szakma, mint átlátható és részenként is értelmezhető feladatok, folyamatok, vagy rész-szakmák összessége nem egységben, hanem szétesve áll előttük.

Eberle kurzusán az elvárt végeredmény az egyenként taglalt részfeladatok szummája, a részekből tevődik össze az egész. Az időben elnyújtottabb kurzus külön energiát fordít az egyes tervezési szempontok alapos körüljárására, dokumentálására, előadására. Fontos téma az épület szerkezetiségének, kontextustól függő rétegzettségének vizsgálata. A környezeti források, a településképi eszközök, utcaképek, homlokzatok, tartószerkezetek, egyéb másodlagos épületszerkezetek mind fontos tényezők. Ezen szisztémák egy több száz évtől tíz évig kalibrálható skálán mozognak, élnek, ez alapján a súlypontok könnyen realizálhatók. Ebben a realizálásban az egyes elvégzett munkarészek nem váltanak alapléptéket, de azok folyamatukban és tematikájukban sokkal inkább teljeskörűek.

5. Továbbgondolás, kísérletek (2016 tavasz)

2. félév, ami az 1. féléves szempontgyűjtés valamilyen keretbe foglalása

A párhuzam révén – céloim egy jelenlegi gyakorlati óra (pl. Munkahelyek 2., vagy más, kapcsolódó gyakorlati órák) éves menetének a fentebb megfogalmazott diszciplínák, részegységek szerint történő értékelése, lehetséges beépülések keresése, összegzés, egy hatékonyabb tantárgy, interaktívabb folyamat felvázolása. Továbbá következhet egy 6-8 elemből álló gyakorlati célkitűzés, egyes részfeladatok fontossága, és a 'részből az egész' összeállításának menete. Avagy hogyan és mikor épülhetnek be a fő „bázispontok” – fotózás, aktív kommunikáció, irodalom, épületszerkezetek, modellezés, látvány, stb... . (Egy táblázat kidolgozása, ami egy átgondolt – átfogalmazott gyakorlat logikai felépítésének megjelenítése lehetne.)

Irodalomjegyzék

MALLGRAVE Harry F. – HERRMANN Wolfgang, 1989: Translation - Gottfried Semper : The Four Elements of Architecture and Other Essays. Cambridge, UK

CSÁNYI Vilmos, 2015: Magyar Tudomány, 2002/6 762. o. : Az egyszemélyes csoportok és a globalizáció

EBERLE, Dietmar- SIMMENDINGER, Pia, 2010: Von der Stadt zum Haus, eine Entwurfslehre. Gta Verlag, ETH Zürich

POELKER, John, 2010: Perskins + Will Research Journal, 2010/02 56. o.: Students of today and tomorrow

Online irodalomjegyzék

Építészképzés küldetésnyilatkozata, TU Wien
<http://ar.tuwien.ac.at/en/studies/mission-statement/>